

arxiu

La pau de Viena (1725) i el «cas dels catalans»: de l'eufòria al desencís

[vista prèvia >](#)

La derrota de Felip V a la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) va obrir noves expectatives a l'austriacisme català. Aleshores, l'exili aplegava entre 25.000 i 30.000 persones; tenia importants responsabilitats en el govern i l'exèrcit imperials, així com en els alts tribunals i l'Església a Itàlia; i havia construït un relat historicopolític propi. Tanmateix, la Pau de Viena (1725), que va acordar l'amnistia recíproca en terres de Felip V i de Carles VI, va consolidar el règim de les Noves Plantes, i va ser percebut com una darrera renúncia.

Agustí Alcoberro Pericay

Professor d'Història Moderna i vicerector de la UB

alcoberro@ub.edu

Precedents: la Guerra de la Quàdruple Aliança i les seves conseqüències

El desenllaç de la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) i l'anunci de l'obertura de les negociacions de pau a Cambrai van ser percebudes com una victòria pels sectors organitzats de l'austriacisme català, a l'interior i a l'exili. Tot just sis anys després de la caiguda de Barcelona, l'11 de setembre de 1714, una nova guerra de caràcter internacional posava entre les cordes a Felip V i obria perspectives prou fiables per a l'obtenció de l'amnistia per als austriacistes presos i exiliats, i fins i tot per a la recuperació de les Constitucions abolides pels decrets de Nova Planta.¹

L'exili aplegava aleshores entre 25.000 i 30.000 persones, amb un notable contingut interclassista. Els catalans hi eren clarament majoritaris, i conformaven aproximadament la meitat del col·lectiu, però també eren molt significatius els contingents de valencians, aragone-

sos, bascos, navarresos, i fins i tot castellans i andalusos —aquests dos darrers, amb una especial presència entre l'alta noblesa i l'exèrcit.²

Però la seva importància no era només quantitativa. L'exili dominava a Viena els Consells d'Espanya i de Flandes i, mitjançant el d'Espanya —i la secretaria d'Estat i del Despatx Universal liderada per Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp—, governava les possessions hispàniques a Itàlia i es feia càrrec de la política mediterrània de l'Imperi. La proximitat a la figura del monarca, l'emperador Carles VI —el Carles III dels catalans—, havia generat múltiples recels a la cort imperial, on alguns sectors germànics van encunyar el terme «partit espanyol» per referir-se a la seva gran influència.³ D'altra banda, molts juristes van obtenir alts càrrecs polítics i judicials a l'estat de Milà i al regne de Nàpols,⁴

i alguns eclesiàstics van esdevenir bisbes i arquebisbes, en especial al regne de Sicília.⁵ A més, els cinc regiments hispànics reformats a l'exili van participar activament en la Tercera Guerra Turca (1714-1718),⁶ amb un important protagonisme en episodis tan significatius com les conquestes de Timisoara i de Belgrad.⁷

L'exili constituïa, doncs, un col·lectiu políticament i intel·lectualment experimentat. Disposava d'àmbits de

5 Alcobarro, «Prelats catalans i hispànics al regne de Sicília durant el regnat de Carles VI (1720-1734). L'Església exiliada».

6 La Tercera Guerra Turca va enfrontar inicialment l'Imperi Otomà i la República de Venècia. Les derrotes continuades dels venecians van precipitar la incorporació a la guerra de la Monarquia dels Habsburg, que, en les campanyes de 1716 i 1717, va conquerir Timisoara i Belgrad, respectivament, i va annexar diversos territoris, entre els quals destaca el banat de Temesvár. La Pau de Passarowitz (1718) va confirmar aquestes annexions. En la guerra van participar molt activament cinc regiments de soldats hispànics exiliats (tres de cavalleria i dos d'infanteria), que havien estat evacuats de Catalunya l'estiu de 1713, i una companyia de voluntaris, formada per alguns centenars de fusellers de muntanya i de defensors de Barcelona, que havien marxat després de la desfeta.

7 Alcobarro, «From Barcelona to Timișoara and Belgrade - with stops in Vienna. Exiles from the War of the Spanish Succession (1702-1714) to the Ottoman-Venetian war (1714-1718)»; Berenguer, Francesc Busquets i Mitjans, *Coronel d'infanteria i exiliat austriacista*.

1 Alcobarro, «Repercusiones de la Paz de Viena en los núcleos austracistas en el exilio».

2 Alcobarro, *L'exili austriacista (1713-1747)*.

3 Lluch, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: *teoria i acció austriacistes*; León, Carlos VI. *El emperador que no fue rey de España*.

4 Alcobarro, «De Barcelona a Milà. Jutges hispànics al Senat de Milà durant el regnat de Carles VI, 1706-1740»; Ballbé, Francisco Solanes: *teoria i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austriac (1707-1734)*.

La reivindicació política de present, i també la memòria del passat immediat, destacaven la responsabilitat de les potències aliades —i en especial de la Gran Bretanya— en la derrota austriacista

sociabilitat propis, i també de connexions amb la resistència interior, de caràcter òbviament clandestí. A més, va mostrar un gran interès i una gran capacitat per construir un relat propi. La reivindicació política de present, i també la memòria del passat immediat, destacaven la responsabilitat de les potències aliades —i en especial de la Gran Bretanya— en la derrota austriacista. I per tant, també, la necessitat d'una reparació, que només es podria concretar amb una victòria aliada en una nova guerra internacional.⁸

Aquestes expectatives aparentment en van concretar ben aviat. Les conquestes per part de Felip V de Sardenya (1717) i de Sicília (1718) van esdevenir un *casus belli* que va unir quatre potències d'interessos molt heterogenis: la Gran Bretanya, les Províncies Unides dels Països Baixos i l'Imperi —és a dir, els antics aliats— amb la França de la regència del duc Felip d'Orleans i d'un menor d'edat i fràgil Lluís XV.

La guerra va afavorir de manera clara els aliats. Les tropes de Felip V, molt delmades, van haver d'abandonar Sardenya i Sicília el 1720. I l'exèrcit francès, comandat pel duc de Berwick, va penetrar a la Península per Guipúscoa, i després pel Pirineu català, l'estiu de 1719 en nom de la Quàdruple Aliança. A Catalunya, la guerrilla austriacista, liderada per Pere Joan Barceló, anomenat Carrasquet, que va ser aleshores finançada i armada per França, va obtenir grans èxits i va estendre arreu la flama de la insurrecció.

Tanmateix, en aquell context, l'austriacisme de l'interior i els diversos col·lectius de l'exili no van tenir una mateixa visió dels fets. Des de l'entorn imperial, el marquès de Rialp va proposar alçar de nou la guerrilla a Catalunya, i va oferir a Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal, que es fes càrrec d'aquest projecte. L'elecció era pertinent, ja que Antoni Desvalls havia liderat, durant el setge de Barcelona de 1713-1714, l'anomenat «exèrcit de l'exterior», que havia mantingut la mobilització militar arreu del territori —mentre el seu germà, Manuel Desvalls, governava la plaça de Cardona, l'única

que es va mantenir fidel al govern de Barcelona fins a la fi de la guerra. Els germans Desvalls havien marxat a l'exili, amb altres comandaments i oficials, com a conseqüència de la capitulació de Cardona signada per Manuel el 18 de setembre de 1714. Però el marquès del Poal, que estava assabentat del contingut del Tractat de la Quàdruple Aliança —pel qual l'emperador Carles VI per primera vegada reconeixia la sobirania de Felip V sobre els regnes hispànics—, es va oposar a participar en el projecte. Ho explica el cronista Francesc de Castellví:⁹

«Desvalls, aunque muy distinguido en el servicio del emperador, le respondió [...] que no era posible que Su Majestad Cesárea permitiera que pueblos que habían sufrido tantas ruinas, el derramamiento de tanta sangre y consumido sus caudales en su servicio, quedasen expuestos a mayor desolación [...]. Que él aseguraba de su parte que no cometería acción tan fea contra el honor de su amo y el exterminio de su patria».

Com afirma el mateix Castellví, exiliat a Viena des de 1726, la decisió de

8 Albareda, *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*.

9 Castellví, *Narraciones históricas*, IV.

La fi de la guerra amb la signatura del Tractat de la Haia per Felip V, el febrer de 1720, va ser percebuda com una nova gran oportunitat

Desvalls de no implicar-se, va tenir un doble efecte negatiu. D'una banda, a Catalunya, la brama sobre el seu possible retorn «*ocasionó a sus naturales muchos disgustos y prisiones*». D'altra banda, a l'exili, «*Desvalls padeció hasta su muerte una suma escasez de medios*» en no comptar amb el suport de l'administració imperial.¹⁰

Tanmateix, la fi de la guerra amb la signatura del Tractat de la Haia per Felip V, el febrer de 1720, va ser percebuda com una nova gran oportunitat per part dels nuclis austriacistes de l'interior i de l'exili.

El millor exemple d'aquesta actitud ens el proporciona el comte Ferran, Felip Ferran i Sacirera, que durant el setge de Barcelona de 1713-1714 va ser ambaixador de Catalunya a la Haia. El 1723, Ferran va sol·licitar a l'emperador poder assistir a la Conferència de Cambrai, que estava a punt d'iniciar-se, en representació de Catalunya. Al·legava, en aquest sentit, que era l'únic ambaixador del Principat encara viu, i que, als seus 67 anys, volia recordar al rei Jordi I

de la Gran Bretanya l'entrevista que havien tingut el 18 de setembre de 1714 a la capital holandesa, en què el monarca s'havia mostrat favorable a la formació d'una República de Catalunya:

*«El rey Jorge de Inglaterra, en la Haya, quando pasó a tomar posesión de aquel reyno, a una representación que puse en sus manos, en que entre otras cosas le proponía erigir Cataluña en República, lo aprobó y además dixo que si en aquel tiempo no se había perdido Barcelona, que no se perdería, por haver dado las órdenes necesarias para su libertad».*¹¹

Per tot plegat, i des de la lògica de la continuïtat institucional, Ferran se sentia perfectament legítim per representar de nou un subjecte polític, Catalunya, que oficialment havia estat esborrat del mapa per la Nova Planta. I afegia encara: «*Y quando nada se conjugue, vendrá el alivio al suplicante de haver cumplido con Dios, con Vuestra Majestad y con la patria solicitándolo*». Ferran va morir el 16 de setembre de 1723 sense haver

pogut desplaçar-se a Cambrai.¹²

Fa alguns anys, vaig localitzar a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona una correspondència secreta entre l'exili i el cap i casal redactada entre 1721 i 1724.¹³ Cal tenir en compte que qualsevol correspondència amb les terres de Carles VI estava aleshores castigada amb pena de mort.

La correspondència abasta un període particularment interessant: el que va de la derrota de Felip V a la Guerra de la Quàdruple Aliança fins als prolegòmens de la Pau de Viena de 1725. El seu to és essencialment esperançat i bel·licista, com ho devia ser l'opinió majoritària de l'austriacisme en aquell context. Així, el corresponsal vienès escriu el 14 de maig de 1721:¹⁴

«Les cosas del món estan tan crítiques y encontrades les unes ab les altres que no y ha home, per linse que sia, que ab seguretat puga dir lo que serà, ni puga dir en què parará esta gran

¹⁰ Ibídem.

¹¹ Castellví, *Narraciones históricas*, I.

¹² Ibídem.

¹³ Alcoberro, «Exili exterior i exili interior. Una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)».

¹⁴ Ibídem.

La dilació de les trobades diplomàtiques i la manca de perspectives reals d'acord van introduir progressivament el desànim entre els corresponsals exteriors

tragèdia. Sols se coneix que totom va ab malícia y engany, y còmpran lo temps arman-sa tots, posant tots los dias dificultats, motiu que hallarga la obertura del Congrès [de Cambrai]. Y los més reflexius suposen que si arriba eixe cas serà per a mayor rompiment, puix tot lo que passa y succeeix vuy és violent, y en totes parts se obra sens temor de Déu».

Un any després, el 20 de maig de 1722, el mateix corresposal augurava l'inici d'una guerra internacional com a únic mitjà para resoldre el «cas dels catalans»:¹⁵

«És sert que estam en lo cas que en breu temps se veurà o la pau o la guerra; a esta m'enclino, en la qual se poden assegurar millor nostres interessos. [...] Si Déu ho disposa me sembla és lo únich medi, segons estaven les coses, per a què vinga lo cas de nostro remey».

Tanmateix, la dilació de les trobades diplomàtiques i la manca de perspectives reals d'acord van introduir progressivament el desànim entre els corresponsals exteriors, i fi-

nalment la decepció, com es pot observar en aquest apunt escrit en castellà des de Gènova el 8 de març de 1724:¹⁶

«Mi capacidad es corta para discurrir de assumpto tan alto. Recurro a Dios, al tiempo, a la paciencia y a resignarme a todo lo que fuere de la voluntad del Altísimo, pues nada de lo que pueda suceder me ha de inmutar, pues todo lo que asta [a]gora he podido observar me parese que años hasse camina fuera del curso natural».

Les expectatives polítiques i els resultats de la Pau de Viena

Efectivament, les negociacions de Cambrai, trencades abruptament, no van tancar el tema ni van deixar cap expectativa certa d'acostament a una «pau general». Sí que ho va fer, d'una manera accelerada i força sorprenent per a molts, l'ambaixada espanyola del baró Johan Willem de Ripperdá a Viena de 1725. Per una via com a mínim irregular o insòlita, els dos grans enemics polítics de l'últim quart de segle anaven a

segellar la pau en solitari, davant la sorpresa i la desconfiança dels aliats respectius.

Ripperdá, que havia estat ambaixador de les Províncies Unides al Regne d'Espanya, el 1724 va rebre l'encàrrec de Felip V de negociar la pau per separat amb Viena. Les negociacions van avançar a un ritme de vertigen. La Conferència Imperial —formada pel marquès de Rialp, el comte Sinzendorf, el comte d'Starhemberg i el príncep Eugeni de Savoia— va acordar per unanimitat endegar-les en una reunió celebrada el 9 de febrer de 1725. Quinze dies després es van iniciar les converses directes entre Ripperdá i Sinzendorf, i tan sols dos mesos més tard, el 30 d'abril, se signà la Pau.¹⁷

En realitat, la Pau incloïa tres tractats: un de pau i amistat, un d'aliança defensiva —per la qual l'emperador es comprometia, entre altres coses, a realitzar gestions per al retorn a Felip V de Menorca i Gibraltar— i un tractat de comerç i navegació —que

¹⁷ Mur Raurell, *Diplomacia secreta y Paz. La correspondencia de los embajadores españoles en Viena Juan Guillermo Ripperda y Luis Ripperda (1724-1727)*.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

La pau va suposar una amnistia recíproca, que va permetre la llibertat dels presos, el retorn dels exiliats i el gaudi dels drets que havien estat abolits

concedia alguns avantatges econòmics als súbdits de l'emperador.

Des del punt de vista de l'exili hispànic, la Pau arribava poc després de la mort d'algunes personalitats clau de l'anomenat «partit espanyol». Ja hem esmentat que el comte Ferran havia mort el 16 de setembre de 1723. De major rellevància, des del punt de vista de la maquinària imperial, va ser el decés del comte d'Althann, espòs de la catalana Marianna de Pignatelli i Aymerich, amb qui s'havia casat a Barcelona, i amic íntim de l'emperador; Althann va morir el 16 de març de 1722.

També resultava rellevant la mort de l'arquebisbe de València, Antoni Folch de Cardona, que era president del Consell d'Espanya des de la seva fundació el 1714; que va morir el 4 d'agost de 1724 —la plaça de president del consell va restar vacant més d'un any, ja que tan sols va ser substituït el 1726 per José Silva y Meneses, comte de Montesanto i marquès de Villazor.

D'aquesta simple enumeració resulta clar que l'únic home fort de l'exili hispànic en l'entorn imperial era aleshores Ramon de Vilana Perlas,

marquès de Rialp i secretari d'Estat i del Despatx Universal.

No ens correspon aquí analitzar globalment els tractats des d'un punt de vista estratègic, diplomàtic o econòmic. Ens centrarem en la solució que plantegen a la situació dels exiliats i represaliats polítics i, més en general, a l'anomenat «cas dels catalans», és a dir, a la recuperació de les Constitucions de Catalunya. Com hem assenyalat, l'opinió pública austriacista, a l'interior i a l'exili, havia posat importants esperances en ambdues qüestions.

Tanmateix, l'única referència a elles és a l'article IX del Tractat de Pau i Amistat:

«Habrà por una y otra parte perpetuo olvido, amnistía y abolición general de cuantas cosas desde el principio de la guerra ejecutaron o concertaron oculta o descubiertamente, directa o indirectamente, por palabras, escritos o hechos, los súbditos de una y otra parte. Y habrán de gozar de esta general amnistía y perdón todos y cada uno de los súbditos de una y otra Majestad, de cualquier estado, dignidad, grado, condición o sexo que sean,

tanto del estamento eclesiástico como del militar, político y civil, que durante la última guerra hubieren seguido al partido de la una o de la otra potencia. [...] Y en virtud de dichas amnistía y perpetuo olvido, todas y cada una de las dichas personas que hubiesen seguido los dichos partidos tendrán acción y libertad para volverse a su patria y gozar de sus bienes como si absolutamente no hubiese intervenido tal guerra [...]. Y las dignidades que durante el curso de ellas se hubieren conferido a los súbditos de uno y otro príncipe, les han de ser conservadas enteramente y en adelante, y mutuamente reconocidas».

Com resulta evident de la lectura d'aquest article, la pau va suposar una amnistia recíproca, que va permetre la llibertat dels presos, el retorn dels exiliats, la recuperació dels béns segrestats i, de manera més general, el gaudi dels drets, privilegis, honors, dignitats i immunitats que havien estat abolits. Això va afectar per igual els austriacistes empresonats a Espanya o exiliats en terres de l'emperador, i els borbònics italians que havien hagut de refugiar-se en terres de Felip V. Tanmateix, es tractava d'una amnistia a títol

La Pau de Viena confirmava el règim de les Noves Plantes, és a dir, els fonaments del nou estat borbònic

individual, i, per tant, en cap cas de dimensió col·lectiva o institucional. La recuperació dels furs i constitucions dels antics estats de la Corona d'Aragó ni tan sols es va plantejar. De fet, des d'aquest punt de vista, la Pau de Viena confirmava el règim de les Noves Plantes, és a dir, els fonaments del nou estat borbònic. Òbviament, això va suscitar una decepció creixent en les files austriacistes de l'exili i de l'interior. El desencís va anar augmentant a mesura que es van conèixer els detalls de l'acord.

També en aquest punt una correspondència ens permet modular les actituds davant la Pau, que van lliscar, com veurem, d'un optimisme general i convençut a la frustració més pregona. Resseguim la correspondència dels anys 1725-1727 entre dos grans intel·lectuals austriacistes que havien compartit aula a la Universitat de Barcelona durant la guerra: el català Josep Ignasi Graells, que després va ser professor a la Universitat de Cervera, i el valencià Gregori Maïans, una de les figures més rellevants de la Il·lustració hispànica; com molts altres valencians austriacistes, la família Maïans es va refugiar a Barcelona després de

la batalla d'Almansa (1707), i el seu oncle, el tinent coronel Francesc Maïans, va ser un dels comandaments de la de defensa de la ciutat el 1714, motiu pel qual es trobava aleshores empresonat a Segòvia.

De la correspondència, editada per Antonio Mestre,¹⁸ es desprèn que Graells mantenia algun tipus de contacte epistolar amb l'exili vienès —un comportament clarament perseguit, com hem vist—, a través del qual va ser informat dels primers rumors sobre la Pau. Les informacions i els comentaris inicials resulten àmpliament optimistes. Així, en una carta al seu company d'estudis valencià datada el 21 de juny de 1725, poques setmanes després de la signatura de la Pau, Graells explicava:¹⁹

«Las novedades que por acá corren, discurro serán las mismas esparcidas por toda la Corona de Aragón; sólo puedo asegurar por punto fijo que lograremos alivio, cómo y cuándo lo ignoro; en llegando un correo de Viena, que será a mediado julio, que hasta

aquel día nos difieren las cartas de Viena, que pueden decir algo, hasta ahora nos mantienen de esperanzas; en lo demás no se puede asegurar cosa por no tener fundamento, sino que los deseos y gana de nuestro restablecimiento figura a muchos, lo que esperamos con toda ansia».

Un mes després, el 2 d'agost, Graells es feia ressò d'algunes notícies que havien arribat a Barcelona procedents de Viena i de l'estat de Milà, i que semblaven confirmar els millors auguris:²⁰

«Con el último correo de Italia nos avisan la restitución de las haciendas del Estado de Milán en el día 26 del mes pasado. En el antecedente vinieron algunas cartas de Viena ratificando las primeras noticias de la reintegración de nuestros fueros en toda la corona. Yo he visto algunas de sugetos de primera jerarquía de aquel Ministerio, pero no explican si se tardará mucho tiempo en la ejecución, aunque suponen que no será tan presto».

Tot i així, el temps passava i, malgrat que es mantenia l'esperança, no

¹⁸ Mayans y Siscar, *Epistolario XXI: Mayans y los austracistas*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

En la nova conjuntura iniciada el 1734 amb l'ocupació dels regnes de Nàpols i Sicília per les tropes de Felip V, l'exili no cortesà va redoblar les crítiques als responsables de la Pau de Viena

apareixien indicis fiables de la seva confirmació. El 3 de octubre Graells confessa a Maians: «*No puedo decir a Vm. cosa particular de novedades, pero me atengo a lo dicho en las antecedentes, que he visto nuevamente confirmadas*». I en els dies següents, uns i altres s'afanyen a buscar documents de l'etapa austríaca que permetin confirmar títols i mercès per a la seva propera convalidació per part de les autoritats borbòniques. Tanmateix, com assenyala Miquel Batllori,²¹ «*des del 17 d'octubre, Graells calla, abatut i malaltís, d'una malaltia imprecisa: l'abatiment*».

El professor de Cervera només trenca el seu silenci epistolar cinc mesos més tard, el 27 de març de 1726, en ser informat pel seu corresponent valencià que ell també es troba greument malalt. Aquesta és l'última referència de la correspondència a la Pau de Viena i, més en general, a l'actualitat política. A la vista del seu contingut, cal reconèixer que ambdós amics havien caigut en una depressió profunda:²²

«*Siento mucho la noticia me participa de su indisposición, y quedo con ansia de saber el estado de su enfermedad, deseando se halle ya V.M. enteramente recobrado, lo que ruego a Dios con todas las veras de mi cariño. Yo, aunque no hago cama, no estoy para cosa, pues no sé qué mala disposición se ha apoderado de mí, que no me dexa acción para nada; espero con el buen tiempo y los remedios poder superarle; y entre tanto es preciso aguantar la tormenta*».

Resulta impossible expressar d'una manera més plàstica i eficaç el trànsit de l'eufòria a la tristesa més pregonada.

Gairebé deu anys més tard, en la nova conjuntura iniciada el 1734 amb l'ocupació dels regnes de Nàpols i Sicília per les tropes de Felip V, l'exili no cortesà va redoblar les crítiques als responsables de la Pau de Viena. Destaca, en aquest sentit, l'opuscle *Via Fora als Adormits*, del qual es van publicar, en algun lloc incert d'Europa, dues edicions, en català i en francès, destinades respectivament al consum interior i al món diplomàtic.²³ El text esdevé una crítica àcida i furibunda

al marquès de Rialp, a qui qualifica d'«ambició antipatriàtica» i d'haver-se deixat corrompre per l'avarícia. Escriu el seu suposat interlocutor anglès davant la queixa adreçada per un anònim autor barceloní:

«*Ja que ab raó m'objecta, en sa carta, alguna avarícia inglesa particular, que abandonà lo interès comú de l'Europa, per replicar-li, ab igual sentiment, los increments d'altres ministres —ben coneguts alguns en eixa ciutat de Barcelona— en altres corts, los tesors i grandesa dels quals, se diu en Londres, haver estat lo preu de la llibertat catalana i d'eixos regnes*».

Les conseqüències humanes

En termes quantitius, l'amnistia proclamada per la Pau de Viena va tenir efectes molt menors sobre el retorn dels exiliats. De fet, la tendència al retorn tan sols va esdevenir significativa després de l'ocupació borbònica de Nàpols i Sicília el 1734, i encara més en el marc de la Guerra de Successió d'Àustria, en la dècada de 1740.

L'11 d'agost de 1725 l'emperador va ordenar al Consell d'Espanya que

21 Batllori, *La Il·lustració*.

22 Mayans y Siscar, *Epistolario XXI: Mayans y los austracistas*.

23 Lluch (ed.), *Escrips polítics del segle XVIII*, Tom III: *Via fora als adormits*.

Algunes famílies van optar alhora pel retorn d'alguns dels seus descendents i per la permanència d'altres en terres imperials

destinés 7.500 florins «*para satisfacer al presente y ayudas de costa a algunas personas que tienen mi real permiso para passar a España a gozar del reposo de sus casas en consecuencia del tratado de la paz*». La xifra es va augmentar amb 6.500 florins més el 6 de novembre, «*siendo el fin de esta disposición el que no se retarde su viaje, ni se les cause el daño de hacerle en la fuerza del hybierno*».²⁴

Tanmateix, les grans famílies exiliades van intentar recuperar els seus patrimonis segrestats a la fi de la guerra, i també els títols i mercès que en el seu moment els havia reconegut Carles III. Molts dels qui aleshores no van tornar van nomenar procuradors i agents i, tot i que en molts casos els plets van ser llargs i costosos, com ha assenyalat Virginia León,²⁵ molts van acabar recuperant llurs hisendes. Malgrat això, els béns dels exiliats van ser segrestats de nou per Felip V en un decret de 27 de juny de 1734, en el marc de la Guerra de Successió de Polònia en què el Borbó espanyol i l'empere-

rador van tornar a enfrontar-se com a enemics. Aquesta mesura va ser derogada el març de 1737, a la fi de la contesa.

Algunes famílies van optar alhora pel retorn d'alguns dels seus descendents i per la permanència d'altres en terres imperials. Sens dubte, aquesta estratègia familiar va resultar excepcionalment reeixida en el cas de la nissaga Desvalls. A la mort d'Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal (1724), el van succeir els seus fills Francesc Desvalls i Alegre, segon marquès del Poal, i Manuel. L'hereu va nomenar procuradors seus a Catalunya la seva tia Manuela Desvalls, monja de Vallbona, i el jurista Pau Borés, i tot seguit va emprendre el viatge de retorn —desembre de 1725. En pocs anys va aconseguir restablir el patrimoni familiar i, mitjançant una hàbil estratègia matrimonial, consolidar la seva hisenda i fer-se amb el títol borbònic de marquès d'Alfarràs; el seu descendent va construir una enorme vil·la senyorial que incloïa l'actual Parc del Laberint, a la vila d'Horta, als afores de Barcelona, i va ser amfitrió d'alguns dels descendents de Felip V. Per la seva banda,

Manuel Desvalls i Alegre, el segundogènit, que no disposava de patrimoni familiar, va realitzar una fulgurant carrera política a Viena, que el va convertir en època de l'arxiduchessa Maria Teresa en conseller íntim d'Estat, majordom major i preceptor del futur emperador Josep II, i es va emparentar amb una vella família de l'aristocràcia germànica. Amb ell va prosperar també el seu oncle, Manuel Desvalls i de Vergós, que va ser nomenat gran camarlenc —i que va morir el 1774, a l'edat mítica de cent anys.²⁶

D'altra banda, la Pau de Viena va suposar l'amnistia dels presos, entre els quals destacaven els comandaments militars de Barcelona de 1714, aleshores empresonats a les fortaleses de Segòvia i la Corunya —tot i que mai no se'ls havia obert un procés judicial. De Segòvia van marxar cap a Viena el general de batalla Josep Bellver i Balaguer —que va morir a la capital imperial el 1732, a l'edat tampoc gens menyspreable de 102 anys—, el coronel Sebastià Dalmau i Oller —mort a Viena el 1762—, el co-

24 Alcobarro, *L'exili austriacista (1713-1747)*.

25 León, «Acuerdos de la Paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la Guerra de Sucesión».

26 Fernández Traba, *Els Desvalls i Catalunya. Set-cents anys d'història d'una família noble catalana*.

ronel Josep Vicent Torres i Eiximeno (1733) i els tinents coronels Nicolau Aixandri (1732), Francesc Vila i Lleó (1745) i Francesc Maians —sense data coneguda. Tanmateix, va romandre a Segòvia després del seu alliberament el general de batalla Joan Baptista Basset i Ramos, que es trobava greument malalt i que va morir a la ciutat castellana el 1729. Per la seva banda, van abandonar la Corunya, rumb a Viena, el general de batalla Miquel Ramon i Tord —que va morir a la capital imperial el 1728—, el tinent coronel Eudald Mas i Duran (1732) i el sergent major Juan Sebastián Soro —sense data coneguda. El tinent mariscal, comandant i governador militar de Barcelona Antonio de Villarroel Peláez va romandre a la Corunya, afectat per una greu malaltia, i hi va morir el 1726.

No van ser, tanmateix, els únics que van aprofitar la Pau de Viena per marxar a terres de l'emperador Carles VI. Entre els qui ho van fer aleshores destaca el capità de la Coronela Francesc de Castellví, que ja havia iniciat llavors el seu magne projecte d'història de la Guerra de Successió, al qual va dedicar la resta de la seva vida. A Viena, Castellví va

trobar la protecció imperial i, sobretot, els testimonis orals i epistolars i els arxius públics i privats que anys enrere havien emprès el camí de l'exili. Amb aquesta documentació de gran valor i amb una metodologia rigorosa i moderna va poder redactar les *Narraciones históricas*, obra excepcional de la historiografia europea del segle XVIII, que tanmateix només ha estat àmpliament editada a inicis del segle XXI.²⁷

La Pau de Viena no marca la fi d'una etapa per a l'exili. No ho fa en termes humans, i només ho fa parcialment en termes polítics, ja que la Guerra de Successió de Polònia va reprendre de nou les hostilitats entre Felip V i Carles VI, i va crear encara alguna darrera escletxa d'oportunitat per al «cas dels catalans». En ambdós sentits, l'autèntic punt d'inflexió és, doncs, 1734. La invasió de Nàpols i Sicília per part de les tropes de Felip V en aquella data va forçar la reemigració de molts exiliats, el tancament de fet del Consell d'Espanya a Viena, la paralització de totes les pensions

i salaris imperials i el desplaçament d'una part de l'exili a les terres tot just conquerides a l'imperi otomà al banat de Temesvár, on es va fundar la Nova Barcelona, que havia de ser la «nova pàtria» de l'exili.²⁸ En aquest context, encara es van renovar els esforços diplomàtics i publicístics a l'exterior, mentre a l'interior reprenia la guerrilla.

En tot cas, la Pau de Viena va ser percebuda per tota una generació com una oportunitat perduda i, ara sí, com el principi de la fi. ■

²⁷ Alcoverro, *Francesc de Castellví i Obando (Montblanc, 1682 – Viena, 1757). La memòria de la Guerra de Successió*.

²⁸ Alcoverro, *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*.

■ Bibliografia

AA. VV. «500 anys d'exilis». A *Sàpiens*, núm. 254, p. 32-99, 2023.

ALBAREDA, Joaquim. *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2005.

ALBAREDA, Joaquim. *Vençuda però no submissa. La Catalunya del segle XVIII*. Barcelona: Edicions 62, 2023.

ALCOBERRO, Agustí. *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2 vols, 2002.

ALCOBERRO, Agustí. «Exili exterior i exili interior. Una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)». A *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, XXI, p. 321-36, 2003.

ALCOBERRO, Agustí. *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*. Barcelona: Rafael Dalmau ed, 2011.

ALCOBERRO, Agustí. «From Barcelona to Timișoara and Belgrade - with stops in Vienna. Exiles from the War of the Spanish Succession (1702-1714) to the Ottoman-Venetian war (1714-1718)». A *Acta Histriae*, vol. 27, núm. 2, p. 255-278, 2019.

ALCOBERRO, Agustí. «De Barcelona a Milà. Jutges hispànics al Senat de Milà durant el regnat de Carles VI, 1706-1740». A *Manuscripts. Revista d'Història Moderna*, núm. 39-40, p. 163-180, 2019.

ALCOBERRO, Agustí. «Repercusiones de la Paz de Viena en los núcleos austracistas en

el exilio». A ALBAREDA, Joaquim; SALLÉS, Núria (ed.): *La reconstrucción de la política internacional española. El reinado de Felipe V*. Madrid: Casa de Velázquez, p. 183-199, 2021.

ALCOBERRO, Agustí. *La desfeta. 11 de setembre de 1714*. Barcelona: Rosa dels Vents, 2021.

ALCOBERRO, Agustí. *Francesc de Castellví i Obando (Montblanc, 1682 – Viena, 1757). La memòria de la Guerra de Successió*. Barcelona: Rafael Dalmau ed, 2022.

ALCOBERRO, Agustí. «Prelats catalans i hispànics al regne de Sicília durant el regnat de Carles VI (1720-1734). L'Església exiliada». A DANTÍ, Jaume (coord.): *Agents i institucions a la xarxa catalana del Mediterrani (segles XVI-XVIII)*. Barcelona: Rafael Dalmau ed., 2025.

BACALLAR y Sanna, Vicente. *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*. Madrid: Atlas, 1957.

BALLBÉ, Neus. *Francisco Solanes: teoria i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austríac (1707-1734)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi doctoral inèdita], 2017.

BATLLORI, Miquel. *La Il·lustració, vol. IX d'Obra Completa*. València: Editorial 3 i 4, 2000.

BERENGUER, Jacint. *Francesc Busquets i Mitjans. Coronel d'infanteria i exiliat austriacista*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2014.

CAMPRUBÍ, Xevi. *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*. Barcelona: Fundació Noguera, 2018.

CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas*. A MUNDET, Josep Maria, ALSINA, José Maria (ed). Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 4 volums, 1997-2002.

FELIPO, Amparo. «El linaje Castellví – Coloma y el exilio austracista en Valencia». A PÉREZ APARICIO, A Felipo (eds). *Nuevas perspectivas sobre la nobleza valenciana en la Edad Moderna*. Castelló: Diputació Provincial, p. 489-528, 2021.

FERNÁNDEZ TRABAL, Jaume. *Els Desvalls i Catalunya. Set-cents anys d'història d'una família noble catalana*. Lleida: Pagès, Ajuntament de Barcelona, 2013.

LEÓN, Virginia. «Acuerdos de la Paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la Guerra de Sucesión». A *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, núm.12, p. 293-312, 1992.

LEÓN, Virginia. *Carlos VI. El emperador que no fue rey de España*. Madrid: Aguilar, 2003.

LLUCH, Ernest. *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*. Vic: Eumo editorial, 2001.

LLUCH, Ernest (ed.). *Escrits polítics del segle XVIII, Tom III: Via fora als adormits*. Barcelona: IUHJVV – Eumo Editorial, 2005.

MAYANS Y SISCAR, Gregorio. *Epistolario XXI: Mayans y los austracistas*. (ed. d'A. Mestre Sanchis). València: Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, 2006.

MUR RAURELL, Ana. *Diplomacia secreta y Paz. La correspondencia de los embajadores españoles en Viena Juan Guillermo Ripperda y Luis Ripperda (1724-1727)*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación – Österreichisches Historisches Institut, sektion Madrid, 2 volums, 2011.

PLANTÍ, Josep. *La desfeta de Catalunya i la destrucció de Barcelona* (edició d'Agustí Alcoberro i Martí Duran). Barcelona: Adesiara, 2022.

OCHOA BRUN, Miguel Ángel. *Embajadas rivales. La presencia diplomática de España en Italia durante la Guerra de Sucesión*. Madrid: Real Academia de la Historia, 2002.

SARDINÉ, Sebastià. *Jo, Vilana Perles. Marquès de Rialp*. Lleida: Pagès editorial, 2013.

SERRA I POSTIUS, Pere. *Lo perquè de Barcelona y memòrias de sas antiguedats*. Barcelona: Fundació Pere Corominas, 2006.